

ETTEPANEK METSISE LOKAALSELE ASURKONNALE RAIL BALTICA PÄRNU-IKLA TRASSILÕIGUST TULENEVATE NEGATIIVSETE MÕJUDE LEEVENDAMISEKS

Käesoleva ettepaneku aluseks on Ivar Ojaste ja Indrek Tammekänd'i poolt 2018 aastal Rail Baltica metsise elupaikade taastamise programmi raames koostatud aruanne „Piirkonna metsise asurkonna soodsa seisundi tagamise strateegia“ (Ojaste, Tammekänd, 2018; edaspidi viidatud kui aruanne).

Metsise lokaalse asurkonna seisund ja kaitstus projektialal

Alljärgnevalt on projektialana mõistetud piirkonda nii nagu see on defineeritud aruande esimeses peatükis lehekülgedel 3-5. Projektiala piirid on näidatud aruandes joonisel 2.

Projektialal on piiritletud ja Keskkonnaregistrisse pindobjektidena kantud 11 metsise mängupaika. Nende kogupindala on 1320 ha, millest range kaitse all (sihtkaitsevööndi režiim) on 820 ha (62%).

Neis mängudes loendatud metsisekukkede arvukuse ajaline dünaamika on esitatud aruande tabelis 4. Selle tabeli andmetest nähtub, et projektialal on aastatel 2009 kuni 2018 teostatud metsisekukkede arvukuse loendust pigem juhuslikult ning üheselt mõistetavaid järeldusi nende andmete põhjal teha ei saa. Varasemast perioodist (st. aastad 2009-2013; perioodide eristamisel on järgitud aruande lk 19 loogikat) on andmeid vaid nelja mängu kohta. Kõikides nendes mängudes on perioodil 2014-2018 olnud metsisekukkede arv suurem kui 2009-2013.

Ainus aasta, mil kõiki ühtteist mängu on seiratud, on 2018, mil kohati metsisekukkesid kuues mängus, kusjuures kaks metsisekukkede poolt asustatud mängupaika on loetud uueks (registreeritud Keskkonnaregistris peale 2018. aasta seiret). Võrreldes eelmise seirekorraga, on 2018. aastal asustatud mängudest kolmes kukkede arvukus pisut suurenenud ja ühes mängus vähenenud. Ent arvestades mängudes tehtavate metsisekukkede loenduste keskmist loendusviga (0...2 kukke on mänguloenduste põhjal antud arvukusehinnangute miinimumide ja maksimumide tavapärane vahe), siis jääb 2018 aastal täheldatud metsisekukkede arvu muutus loendusvea piiridesse.

2018. aasta seire nulltulemust (st mängupaigas metsisekukkesid ei kohatud) ei saa ühe loenduse põhjal lugeda lõplikuks. Näiteks Keskkonnaregistrist võetud 214-st mängust koosnevas juhuslikus valimis järgnes nulltulemusele järgneval loenduskorral positiivne tulemus 21% mängudes (45 mängus). Ka projektiala nimistusest mängudest on näiteks Piirumi mängupaigas 2014. aastal tulemuseks saadud 0 kukke ja järgmisel aastal 4 kukke (2014. aasta nulltulemus ei kajastu aruande tabelis 4).

Aruande tabelis 6 on esitatud projektialast 10 km raadiusesse (tugiala) jäävate metsisemängude loendustulemused perioodi 2009 kuni 2017 kohta. Aruandes on leitud, et perioodil 2014-2017 on tugiala metsisekukkede asurkonna suuruseks 46 isendit. Võrreldes aruandes esitatud perioodi metsisekukkede arvukust varasema perioodi (2009-2012, va. Reiu mäng) metsisekukkede arvukusega, siis näeme, et tugiala metsisekukkede asurkond on suurenenud 18 isendi võrra (64%). See suurenemine on kooskõlas metsise asurkonna üldise hea seisundiga Soomaa tuumalal.

Võrreldes nii projektiala kui ka tugiala mängupaikades tehtud seirete viimast tulemust eelviimasega, siis näeme, et metsisekukkede arv on vähenenud eelkõige neis mängudes, millest suurem osa asub sihtkaitsevööndis. Nii on projektialal kukkede arv vähenenud neljas sihtkaitsevööndis asuval mängul kuuest, samas kui väljaspool sihtkaitsevööndit on metsisekukkede arv vähenenud ühes mängus viiest.

Tugiala mängupaikades on tendents samasugune: suurenenud on kukkede arv kahes sihtkaitsevööndit hõlmavas mängus üheteistkümnest, samas kui väljaspool sihtkaitsevööndit asuvates mängudes on metsisekukkede arv suurenenud kolmes mängus seitsmest. Vähenenud ei ole metsisekukkede arv üheski väljaspool sihtkaitsevööndit asuvas tugiala mängupaigas, samas kui sihtkaitsevööndit hõlmavates mängupaikades on metsisekukkede arvukus vähenenud neljas mängupaigas üheteistkümnest.

Põhjuseid, miks ühes või teises mängupaigas on metsisekukkede arv vähenenud, ei saa ilma põhjalikuma analüüsita välja tuua. Selle üle ei ole arutletud ka aruandes. Küll aga võime järeldada, et rangem sihtkaitsevööndi režiim ei pruugi iseenesest tagada mängivate metsisekukkede arvukuse stabiilsust rääkimata siis tõusust.

Veel saame järeldada, et viimase kümne aasta jooksul on projektialast 10 km raadiuses asuvates metsise mängupaikades metsisekukkede üldine arvukus suurenenud. Projektialal võib aga metsisekukkede mänguasarukonna suurust pidada viimase kümne aasta lõikes stabiilseks. Seega on olemasolev kaitseréiim taganud metsise püsimise projektialal ja metsise arvukuse suurenemise tugialal.

Aruandes on projektiala metsisekukkede minimaalseks arvuks 2018. aasta loendustulemuste põhjal hinnatud 29 metsisekukke. Samas metsisekanade arvukuseks hinnatud 37 isendit. Arvestades, et metsise asurkonnas on kukkede-kanade suhe vahemikus 50:50 -- 40:60, siis kanade arvukuse hinnangu alusel võiks projektialal olla 25 kuni 37 metsisekukke.

Rail Baltica (RB) trassi mõju metsise asurkonnale projektialal

Aruandest selgub (lk 19-20), et RB trassi rajamisest tulenev otsene oht projektiala metsise asurkonnale seisneb Venemurru soo ja Saki mängupaikade hävimises. Muude raudteetaristust tulenevate võimalikke ohutegurite üle aruandes ei arutleta.

Venemurru soo mängupaik on Keskkonnaregistris piiritletud 162 ha suurusena ja Saki mängupaik 92 ha suurusena. Seega hävib RB rajamise tulemusena projektialal kokku 254 ha metsise mängupaika. Tõsi, trassi pindalal moodustab Venemurru soo mängupaigast vaid 58 ha ja Saki mängupaigast vaid 43 ha, ent kuna aruandes ei ole analüüsitud metsisekukkede arvukuse dünaamikat olemasolevate transpordikoridoride läheduses asuvate mängupaikade analoogia põhjal, siis ettevaatusprintsipiibist lähtuvalt tuleb eeldada, et nii Venemurru soo kui ka Saki mängupaikadest lähevad metsisekuked ära.

Mängupaikade hävimine iseenesest ei tähenda metsisekukkede väljasuremist piirkonnast. Põhjalikult on vanade mängupaikades tehtavate raiete mõju metsise asurkonna dünaamikale uuritud näiteks Norras (Wegge, Rolstad, 2011). Selles üle 30 aasta kestnud seires leiti, et metsised on küllaltki paindlikud omaks võtma ka uusi mängupaiku nooremates istutatud

puistutes, kui need said >30 aasta vanaks. Metsade raiumise intensiivistumine tõi kaasa mängupaikade ümberpaiknemise, kuid mitte metsise arvukuse vähenemise. Oluliseks tingimuseks sellele paistab olevat keskealiste ja pisut nooremate okaspuupuistute olemasolu, kuhu metsised saaksid ümber asuda.

Seega, nagu ka aruandes märgitud, tuleb vaadata, kas Venemurru soo ja Saki mängupaikade kukkedel (kokku 13 kukke) on projektialal ruumi ümberpaiknemiseks.

Metsise mängupaikade ümberpaiknemise ruumilised võimalused projektialal

Nagu aruande tabelist 4 nähtub, siis 2018 aastal oli projektialal viis mängupaika asustamata. Asustamata mängupaikadest oli Venemurru soo mängupaigale lähim Kõveri mängupaik, kus viimati loendati 2014. aastal üks mängiv metsisekukk. Kõveri mängupaik asub tervenisti Luitemaa LKA Kõveri ja Ulli sihtkaitsevööndites ja on 210 ha suur. Seega oleks see lähim võimalik koht kuhu Venemurru soo mängupaiga kuked saaksid ümber kolida.

Miks eelistavad metsised majandusmetsas asuvat Venemurru soo mängupaika range kaitse all olevale Kõveri mängupaigale, seda aruandes analüüsitud ei ole. Võimalik, et üheks selgituseks on piirkonnas metsisemängude inventeerijate suurem keskendumine majandusmetsas asuvate potentsiaalsete mängupaikade ülesleidmisele, mistõttu teadaolevad ja juba kaitse all olevad mängupaigad on hooletumalt seiratud. Teisalt on muidugi võimalik, et metsisekuked eelistavadki majandusmetsade struktuuri kuni lageraieni, peale mida nad on sunnitud uue mängupaiga leidma. Praeguste teadmiste juures ei saa siiski kindlalt väita, et metsisekuked eelistavad majandatavaid metsi rangelt kaitstavatele.

Saki mängupaiga naabrusesse jääb Saki metsavahi mängupaik, kus samuti 2018 ei loendatud ühtegi kukke. Saki mängupaiga kukkedel on seega võimalus kolida Saki metsavahi või Nepste mängupaika. Lisaks on Saki mängupaiga vahetus naabruses Laiksaare LKA Rebase sihtkaitsevöönd, kus on samuti metsistele sobivad puistud.

Ettepanek metsise täiendavaks kaitseks

Kuigi ka olemasolevad sihtkaitsevööndid ja Keskkonnaregistris registreeritud mängupaigad tagaksid Venemurru soo ja Saki mängupaikade kukkede ümberasumise, siis kindlustamiseks valikute mitmekesisuse säilimise RB realiseerumise ajaks, on mõistlik laiendada kaitstava metsa pindala järgnevalt.

1. Kehtestada projektialal sihtkaitsevööndi režiim Saki metsavahi, Nepste ja Rabaküla metsise mängupaikades Keskkonnaregistrisse käesoleva seisuga kantud piirides. Projektialal lisanduks seeläbi sihtkaitsevööndi pindala 257 ha, mis on ligilähedaselt võrdne RB tõttu hävivade Saki ja Venemurru soo mängupaikade summaarse pindalaga. Samas kaitstava metsa pindala suureneks siiski vaid 151 ha võrra, sest Nepste mängupaigas on juba praegu kaitse- ja hoiu metsad.
2. Projektialal suureneks sihtkaitsevööndi pindala 257 ha, mis hõlmaks ka vajalikku puhvrit, seega piiranguvööndit eraldi pole vaja.
3. Kaitstava metsa pindala (tulundusmetsa muutus kaitsemetsaks) suurenemine oleks 151 ha.